

СТЕМПЕНЮ. ЕВРЕЙСКИЙ РОМАН

Shalom Alehem

POVESTE DE DRAGOSTE

Şalom Alehem

Copyright © 2012 Editura **ALLFA**

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
ALEHEM, ŞALOM

Poveste de dragoste / Shalom Alehem;
trad.: Antoaneta Olteanu. – Bucureşti: ALLFA, 2012
ISBN 978-973-724-483-3

821.411.16-31=135.1

Toate drepturile rezervate Editurii **ALLFA**.

Nicio parte din acest volum nu poate fi copiată

fără permisiunea scrisă a Editurii **ALLFA**.

Drepturile de distribuţie în străinătate aparţin în exclusivitate editurii.

All rights reserved. The distribution of this book outside

Romania, without the written permission of **ALLFA**,

is strictly prohibited.

Copyright © 2012 by **ALLFA**.

Editura **ALLFA**: Bd. Constructorilor nr. 20A, et. 3,
sector 6, cod 060512 – Bucureşti
Tel.: 021 402 26 00
Fax: 021 402 26 10

Distribuţie: Tel.: 021 402 26 30; 021 402 26 33
Comenzi: comenzi@all.ro
www.all.ro

Redactare: Mădălina Vasile
Tehnoredactare: Liviu Stoica
Corectură: Anca Tach
Design copertă: Alexandru Novac

şalom alehem

Şalom Alehem (1859-1916) este pseudonimul scriitorului, dramaturgului şi publicistului evreu rus Şolom Nahumovici Rabinovici, autor de romane, nuvele, piese de teatru şi chiar literatură pentru copii. Şolom Rabinovici s-a născut în gubernia Poltova din Ucraina. În 1873 a finalizat cursurile şcolii tradiţionale evreieşti, iar apoi s-a înscris la un liceu rus de stat din Periaslav. În literatură a debutat în 1879 la revista

ebraică *Hameliț*, iar primele scrieri în limba idiș le-a publicat sub pseudonim în 1883. Printre operele sale se numără: *Farsă tragică: Un roman nemaipomenit, Stele rătăcitoare, Întoarcerea de la iarmaroc – povestiri de viaţă, Menachem Mendel, Băiatul Motl. Poveste de dragoste* a fost publicată prima dată în anul 1888, în revista *Folksbibliotek*, sub titlul original de *Stempenyu, a yudisher roman*.

șalom alehem

poveste de dragoste

Traducere din limba rusă și note de
Antoaneta Olteanu

EDITURA ALLFA

Dragului meu bunic, reb¹
Mendele Moșer Sforim²

¹ „Domn“ – apelativ reverențios pentru o persoană în vârstă.

² Mendele Vânzătorul de Carte, pseudonim al lui Șolem Iankev Abramovici (1836-1917), clasic, întemeietorul literaturii evreiești, supranumit „Bunicul“ literaturii evreiești.

Scumpul, dragul meu bunic!

Primul meu roman evreiesc¹ vă este dedicat, fiind, în adevăratul sens al cuvântului, romanul *Dumneavoastră*. E al dumneavoastră nu numai pentru că e dedicat Dumneavoastră, ci și pentru că Dumneavoastră m-ați inspirat.

Într-una dintre scrisorile adresate mie, spuneți: „Nu v-aș sfătui să scrieți romane: în cazul Dumneavoastră, chemarea Dumneavoastră e de cu totul de altă natură. De fapt, dacă în istoria poporului nostru există uneori și *romane*, atunci ele au un caracter extrem de original, trebuie avut în vedere acest lucru și trebuie scris într-un alt fel...”

Cuvintele Dumneavoastră mi s-au întipărit puternic în suflet. Mi-am dat seama prin ce trebuie să se deosebească romanul evreiesc: întreaga viață evreiască și circumstanțele în care apar relațiile amoroase sunt singurele care nu sunt la fel ca la alte popoare. Mai mult, poporul evreu are trăsăturile sale specifice, obiceiurile sale, deprinderile, modul său de viață. Toate aceste particularități trebuie să se regăsească în roman, dacă se dorește ca acesta să arate viața adevărată.

¹ Titlul original este „Stempeniu. Roman evreiesc”, unde termenul „roman” are înțelesul popular de „aventură amoroasă”, „poveste de dragoste”.

Este principala concluzie pe care am tras-o din învățăturile Dumneavoastră. Gândurile acestea am încercat să le întrupez în imaginea unei tinere evreice, frumoasa Rohele, eroina romanului meu, și în imaginea altor personaje din preajma ei. Nu sunt eu în măsură să judec dacă intenția mea a dat sau nu roade. Dar dorința mea de a face un asemenea roman, pe care Dumneavoastră, pe bună dreptate, îl cereți de la un romancier evreu, a fost sinceră.

Stempeniu e al Dumneavoastră și pentru că, dragă bunicule, Dumneavoastră vă aparține atât numele, cât și ideea acestui roman. Într-una dintre ultimele dumneavoastră lucrări am întâlnit, în treacăt, acest nume – Stempeniu, deținătorul unei sticlute cu „picături de dragoste” din care îi aprovizionea, din motive numai de ei știute, pe valeți și servitori... A fost destul pentru ca în memoria mea să reînvie acele uimitoare povestiri despre Stempeniu, pe care le auzisem în copilărie în *cheder*¹. Restul a fost fantezie.

Probabil se vor găsi, mai ales în Lituania, multe locuri în care nimeni nu a auzit vreodată nimic despre Stempeniu și numele lui să pară ca o ciudățenie. Însă acest nume este extrem de cunoscut la noi, în tot raionul Glupsk², de la Mazepovka până la Egupeț³, cât despre orașelele Dumneavoastră – Gnilopiatsk, Țviacin, Tuneiadvovka⁴, ce să mai vorbim: acolo până și un copil știe cine este Stempeniu, de unde se trage el și prin ce a devenit renumit.

¹ Școală primară religioasă.

² Nume imaginar din scrierile lui Mendele; joc de cuvinte în rusă, de la *glupoi*, care înseamnă „prost”.

³ Ultimele două, nume imaginare cu rezonanță ucrainiană din operele lui Șalom Alehem; Egupeț face trimitere la Kiev.

⁴ Nume imaginare din lucrările lui Mendele; joc de cuvinte în rusă: Gnilopiatsk – de la „putred” și „pată”. Tuneiadvovka – de la „trândav”.

Dar nu e vorba numai despre Stempeniu în romanul meu. Voiam să înfățișez trei tipuri principale sau, cum se spune de obicei, să aduc pe scenă trei eroi: *un artist evreu, violonist – Stempeniu* –, *o femeie evreică dintr-o familie bună, frumoasa Rohele* cu ideile ei despre onoarea familială, și *o tânără evreică, Freidl*, cu fire de negustoreasă și sete de bani. Trei lumi diferite. Stempeniu, Rohele și Freidl sunt, cum să spun, pasagerii mei de onoare care ocupă în trăsura locurile principale. Personajele celelalte sunt numai niște tovarăși de drum înghesuiți și ei undeva prin spate. Am acordat mai puțină atenție acestor personaje, concentrându-mi toate forțele creatoare ale imaginației pe creionarea eroilor principali.

Cred că muzicantul evreu alcătuiește un mic univers aparte, căruia merită să i se acorde o atenție mult mai mare decât i-am oferit-o eu în romanul meu. Dar, pentru a pătrunde în acest mic univers, e nevoie de ochiul Dumneavoastră, dragă bunicule, de pana Dumneavoastră și de puterea Dumneavoastră de muncă.

Ah, dar de unde să iau eu puterea Dumneavoastră de muncă și grija chibzuită pentru fiecare cuvânt? Cum să mă înarmez cu răbdare? „Dragă nepoate”, îmi scriați Dumneavoastră în altă scrisoare, „la fiecare scriere trebuie să munciți multă vreme, timp îndelungat, în sudoarea frunții, șlefuiind fiecare cuvânt. Țineți minte povața mea – șlefuiți, șlefuiți și șlefuiți!”

E ușor de spus „șlefuiți”! Aici e și problema, că noi, scriitorii tineri, ne grăbim mereu, dorim să încheiem scrierea, o ducem la bun-sfârșit, cum se spune, „pe fugă”, cu suflul la gură, fără să chibzuim bine cu atenție asupra fiecărui personaj, fără să prelucrăm și să șlefuiim fiecare cuvânt, așa cum faceți Dumneavoastră.

Știu, dragă bunicule, simt că al meu *Stempeniu* ar fi trebuit să fie clătit în câteva ape înainte de a-i da

drumul în lume. Desigur, de sub pana Dumneavoastră, bunicule, *Stempeniu* ar fi ieșit cu totul altfel. *Stempeniu* al Dumneavoastră ar fi avut o cu totul altă înfățișare. Bunicule, V-ar fi ieșit o povestire în povestire, deasupra povestirii încă o povestire, iar mai apoi povestirea însăși.

„Pentru mine nu e suficient“, spuneți Dumneavoastră într-una dintre scrisorile dumneavoastră, „că tabloul înfățișează o fețișoară frumușică; vreau și viață adevărată, inteligență, idei, ca la un om viu. În orice tablou, pe lângă sclipirea stilului, *trebuie să dați ceva și rațiunii și inimii.*“

Dar numai Dumneavoastră știți secretul acesta. Un tablou care să aibă două fețe – fața-față și dosul ei –, partea de sus și căptușeala, imaginea vizibilă și esența ei ascunsă, numai Dumneavoastră, bunicule, sunteți capabil de așa ceva, și nimeni altul din literatura noastră nu o poate face. Cine va îndrăzni să se compare cu Dumneavoastră? Noi, tinerii, ne considerăm satisfăcuți dacă scrierea iese din mâinile noastre măcar nemutilată, păstrând vii trăsăturile creației literare.

Primiți deci, dragă bunicule, darul meu modest, primul meu roman. Fie voința celui al cărui nume e sfânt ca Dumneavoastră să-l primiți pe *Stempeniu* al meu cu toată îngăduința și să vă umple de fericire, după cum vă doriți.

Al dumneavoastră nepot devotat,

Autorul

Kiev, 1886

I *Arborele genealogic al lui Stempeniu*

Porecla de Stempeniu o moștenise de la tată, originar din satul Stempeniu, aflat în apropiere de Mazepovka. Răposatul lui tată fusese, ca și el, muzicant, cunoscut ca Berl-basul, sau Berl din Stempeniu. Berl-basul nu cânta numai la contrabas, dar era și un *badhn*¹ și suflet al petrecerii. La nunți ba dansa ca ursul, ba își întorcea pleoapele pe dos, prefăcându-se cerșetor, ba înfățișa o femeie care stătea să nască și care striga cu voce străină: „Oi, bunică, jur pe toți sfinții că așa ceva nu se va mai întâmpla!...“ Uneori, pe neașteptate, dădea drumul în mijlocul sălii în care se desfășura nunta unui șuvoi de apă, făcându-i pe bărbați să-și ridice poalele surtucelor lungi, iar pe femei, fustele... Alteori, pe nepusă masă, lega un flecușteț de șorțul mamei miresei sau făcea o altă glumă în genul acesta...

Stempeniu moștenise profesia de muzicant din moși-strămoși. Tatăl lui, Berl-basul, după cum deja știm, cânta la contrabas. Bunicul, *reb* Șmulik-trompetistul, cânta la trompetă, străbunicul, Faivuș-țambalagiul, cânta la țambal, iar stră-străbunicul, Efraim Faiol... Pe scurt, neamul Stempeniu era, până la a zecea spiță, alcătuit numai din muzicanți.

Să-i dăm lui Stempeniu al nostru ce-i al cezarului: nu se rușina de profesia lui, așa cum se întâmplă cu unii

¹ Bufon versificator, animator la nunți.

muzicanți. Și nu e cu nimic de mirare că Stempeniu devenise faimos nu numai în Mazepovka. Numele lui răsună aproape în întreaga lume. Nu era de glumit când venea vorba de Stempeniu!

Fiecare evreu găsea ca o mare onoare să asculte cântul lui Nison Belzer, glumele și cântecele lui *badhn* Godik sau muzica lui Stempeniu. Numai gândind acest lucru puteți judeca faptul că Stempeniu nu era un muzicant ca oricare altul și nu degeaba se bucura de glorie alături de toți „marii”.

Evreilor le place muzica și se pricepe la ea – cu greu poate cineva susține contrariul. Nici nu e nevoie să spunem că nu prea des au ocazia să-și încante auzul cu muzica – care să fie oare bucuria care poate face un om să înceapă deodată să cânte sau să danseze? Oricum, spuneți ce-ați spune, evreii știu să iubească și muzica, și cântecul, și celelalte arte.

Cum ajunge în orașelul nostru un cantor cunoscut, mai intri în sinagogă doar cu bilet. Despre nunți nici nu mai vorbim – nunțile, se știe prea bine, nu există fără muzică. Suntem gata să renunțăm la tot, numai să auzim pentru o clipă muzica orchestrei revărsându-se peste banchetul nupțial, cântând ceva trist (cele vesele urmând mai târziu)! Oamenii se opresc și ascultă înmărmuriți. Iar muzicanții continuă melodia tristă, îndușătoare, care-ți ajunge până la inimă. Vioara începe să geamă trist, plânge, celelalte instrumente o susțin eliberând sunete la fel de îndurerate. Un nor întunecat se așterne pe chipurile ascultătorilor, tristețea îți sugrumă sufletul – e dulce, dar tot tristețe. Fiecare își pleacă jos fața zămbitoare și, jucându-se cu degetul pe farfurie sau făcând biluțe din cozonacul aflat dinaintea lui, se cufundă în meditații, în lumea gândurilor atât de puțin

plăcute. Fiecare are durerea sa, grija sa. Dar nu o să ne ocupăm acum de grijile evreului. În grijile lui se contopesc melodii triste și gânduri pline de amărăciune, iar fiecare oftat de vioară se reflectă ca un geamăt și ca o durere în inimile oaspeților de la nuntă. Inima omului, în general, și a evreului, în special, e ca o vioară: cum apeși strunele, țâșnesc tot felul de sunete, de cele mai multe ori triste... Dar așa ceva poate să facă numai un mare muzicant, un maestru adevărat, unul așa ca Stempeniu.

Ei, și ce maestru mai era Stempeniu! Lua vioara în mână, trăgea cu arcușul pe ea și vioara parcă începea să vorbească. Și cum mai vorbea! Cu voce vie, adevărată, omenească. În vocea aceasta găseai și rugămintă și reproș, geamăt care îți sfâșia sufletul, strigăt chinuitor țâșnind direct din inimă... Stempeniu își apleacă într-o parte capul. Buclele lungi, negre, ciufulite îi cad pe umerii lați. Ochii, ochi negri-scânteietori, privesc în sus, iar fața lui minunată, luminoasă, e palidă ca a unui mort... Încă o clipă și Stempeniu dispăre! Vezi doar mâna care îi zboară în sus și-n jos, în sus și-n jos, și sunetele se revarsă, și melodiile curg, dintre cele mai diferite, dar cel mai adesea triste, îndurerate, stârnind durere în suflet. Ascultătorii stau cu sufletul la gură, muți de admirație. Inimile se înmoaie, ochii li se umplu de lacrimi. Oamenii oftează, oamenii gem, oamenii plâng... Dar Stempeniu? Unde e Stempeniu? Despre ce Stempeniu vorbim? Întrebați-l unde este, n-o să vă spună. Știe numai una și bună – trage cu arcușul în sus și-n jos, în sus și-n jos, și nu-l mai privește nimic altceva... După ce termină de cântat, Stempeniu aruncă vioara și își duce mâna la inimă. Ochii îi ard ca niște lumânări de nuntă. Fața lui minunată e luminată toată.

Oaspeții par treziți dintr-un vis, unul trist, dar dulce. Toți își manifestă în cor entuziasmul: ovaționează, oftează, se entuziasmează, aduc laude cu nemiluita muzicantului în toate formele și nu mai conțin:

— Ei, Stempeniu! Vai, Stempeniu!

Și femeile? Ce să mai vorbim de femei? Ele probabil doar în ajunul Judecății de Apoi, când își amintesc de morții cei dragi, vor mai plânge așa de neistovit cum plâng în momentele în care Stempeniu își revarsă acordurile viorii sale. Bocetul despre distrugerea Templului lui Solomon e nimic în comparație cu valul de lacrimi pe care le varsă femeile când îl ascultă pe Stempeniu cântând.

— De m-ar binecuvânta Dumnezeu ca la nunta fetei mele celei mici să fiu în stare să-l invit pe Stempeniu, o, Dumnezeule adevărat!

Asemenea urări și altele de acest fel își șoptesc femeile când își șterg ochii plânși, umflați de lacrimi, și nasul înroșit. Între timp își înalță meditativ capetele, lăsând la vedere colierul de la gât; iar cerceii de aur, inelele, broșele, lăntișoarele și celelalte podoabe strălucesc așa de tare, că scapără toate culorile curcubeului.

De fete nici nu mai vorbim! Stau nemișcate, ca bătute în cuie și, cu ochii larg deschiși, privesc la Stempeniu și vioara lui. Niciuna nu mișcă, nici sprânceană nu se ridică. Iar inimioara bate sub corset și, din adâncurile sufletului, țâșnește adesea un oftat ascuns...